

išnagrinėti lietuvių kilmės klausimą, nurodyti jų gyventas teritorijas bei jų ribas, pateikti istorijos žinių apie lietuvių praeitį. Pagrindiniai darbo skyriai yra du. Pirmajame skyriuje „Kada Lietuviai atsirado ir kokiais vardais buvo vadinami senovėje?“ (p. 7—28) pateikiami daugiausia tie patys duomenys, argumentai bei išvados, kaip ir leidinyje „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“. Antrajame skyriuje „Senieji lietuviškų genčių rubežiai“ (p. 29—74) rašoma apie prūsų, latvių ir lietuvių apgyventas vietas, jų ribas. Daugiausia dėmesio rankraštyje kreipiamą į lietuvių tautą, jos gyvenamos teritorijos ribas, pateikiama žinių apie Lietuvos valstybės teritoriją ir gyventojų skaičių įvairiais istorijos laikotarpiais. Darbe pateikta nemaža istorinių duomenų apie Lietuvos kunigaikščius, Lietuvos krikštą, santykius su kaimyninėmis tautomis, kovas su kryžiuočiais. M. Akelaitis labai neigiamai apibūdino grobikiškus kryžiuočių ir kalavijuočių ordinų karus, pabrėžė lietuvių kovų prieš kryžiuočius ir totorius reikšmę. Lietuvos istorijos apžvalga rankraštyje baigiama 1795 m.—paskutiniuoju Lietuvos—Lenkijos valstybės padalijimu. Apskritai, skyrius „Senieji lietuviškų genčių rubežiai“ apima didesnę rankraščio dalį ir priklauso prie iki šiol plačiau nežinomų M. Akelaičio darbų. Paskutinis darbo skyrius „Tebesantis Lietuvos budvietis“ liko neparašytas ir rankraštis neužbaigtas.

M. Akelaičio darbas „Lietuvių budvietis“ atspindi romantines tendencijas, kurios reiškėsi lietuvių kalbos moksle bei istorijoje XIX a. antroje pusėje. Jie daug kuo primena lietuvių liberalinės buržuazijos laikraštyje „Aušra“ spausdinamus straipsnius iš istorijos srities. Savo darbe M. Akelaitis, be istorikui reikalingo kritiškumo, aukštino ir kėlė lietuvių istorinę praeitį, pervertino lietuvių kalbos reikšmę istorijos tyrinėjimui. Silpna yra įvairių teiginių argumentacija. Dėl to M. Akelaičio darbe greta teisingų mokslinių duomenų, vertingų pastebėjimų, įdomių samprotavimų yra daug nepagrįstų teiginių, abejotinių etimologinių aiškinimų ir išvadų, kurios pagrįstos tik išviršiniu žodžių panašumu. Rankraštyje gausu paties M. Akelaičio sukurtų, dažniausiai nevykusių naujadarų, kitų tautų istorinių asmenų vardų ir vietovardžių vertimų į lietuvių kalbą. Visa tai rodo M. Akelaičio pastangas praturtinti lietuvių mokslinę terminologiją, tačiau šios autoriaus tendencijos tuo pačiu žymiai sumenkino darbo mokslinę vertę. Tuo būdu, dėl nemokslinių metodologinių darbo principų, subjektyvaus šaltinių interpretavimo, įvairių duomenų kritinio vertinimo stokos, šiuo metu M. Akelaičio „Lietuvių budvietis“ mokslinės vertės neturi. Jis turi tik istorinę reikšmę: greta kitų analogiškų darbų parodo romantinę, iš esmės idealistinę Lietuvos istorijos mokslo vystymosi tendenciją, kuri reiškėsi XIX a. antroje pusėje. M. Akelaitis priklauso prie nedaugelio autorių, taip plačiai bandžusių taikyti kalbos mokslo duomenis istorijos tyrinėjimams. Šis M. Akelaičio darbas turi tam tikros reikšmės ir lietuvių toponimikos bei onomastikos mokslo sritims. Reikšmingas šis rankraštis yra ir tuo, kad jis priklauso prie stambiausių emigracijoje lietuvių kalba parašytų M. Akelaičio darbų. Jis, kaip savo meto mokslo bei kultūros faktas, turėtų būti užregistruotas lietuvių nacionalinėje bibliografijoje.

J. Basanavičiaus rankraščiai Bulgarijoje

Bulgarijoje J. Basanavičius gyveno ir dirbo apie 25 metus. Ten jis aktyviai dalyvavo tos šalies mokslo bei kultūros gyvenime, parašė vertingų medicinos, etnografijos, archeologijos ir kitų sričių darbų. J. Basanavičius palaikė ryšius su Bulgarijos mokslo įstaigomis, atskirais mokslo bei visuomenės veikėjais. Papildomų duomenų apie tuos J. Basanavičiaus ryšius, jo mokslinę veiklą teikia Bulgarijos Liaudies Respublikos Mokslų

akademijoje išlikę J. Basanavičiaus rankraščiai. Juos pastaruoju metu tyrinėjo bulgarų mokslininkas dr. V. Bakerdžijevas, kurio atsiųsta informacija iš dalies čia ir pasinaudota.

Viena J. Basanavičiaus rankraščių dalis — penkiolika laiškų — yra Ivano Sišmanovo londe (Bulgarijos Mokslų akademijos archyvas, sign. 11(3) 102). Jie susiję su J. Basanavičiaus mokslo darbais bei jų spausdinimu.

1889 m. J. Basanavičius pradėjo rašyti monografiją apie Lomo apygardos, kurioje jis tuo metu dirbo, etnografiją ir sanitarinę padėtį „Medžiaga Bulgarijos sanitarinei etnografijai, Lomo apygardos aprašymas“ («Материали за санитарната етнография на България, описание на Ломския окръг»). Šio darbo rankraštį 1890 m. jis nusiuntė švietimo ministerijos leidinio «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина» redaktoriui, įžyminiam Bulgarijos mokslo ir valstybės veikėjui dr. Ivanui Sišmanovui. Jis J. Basanavičiaus darbą labai teigiamai įvertino ir 1891 m. išleido šį veikalą savo redaguojamame leidinyje ir atskiru atspaudu. I. Sišmanovo archyve laikomų J. Basanavičiaus laiškų dauguma yra rašyti 1890—1891 metų laikotarpiu iš Lomo ir Berlyno ir liečia daugiausia šio veikalo spausdinimo klausimą. Kai kuriuose laiškuose J. Basanavičius pateikė savo veikalo ištraukų. Be to, yra vienas 1903 m. iš Varnos rašytas privatus turinio laiškas ir vienas 1925 m. rašytas iš Vilniaus. Dalis laiškų yra rašyti bulgarų, dalis rusų kalbomis.

Kita rankraščių dalis sudaro nedidelį rinkinį, į kurį įeina J. Basanavičiaus 1898 m. laiškas ir autobiografija (sign. $\frac{1}{921}$). Šie rankraščiai susiję su J. Basanavičiaus išrinkimu 1898 m. spalio mėn. Bulgarijos Literatūros draugijos (nuo 1912 m.— Bulgarijos Mokslų akademija) gamtos-medicinos skyriaus nariu korespondentu. Išrinkimo proga J. Basanavičius atsiuntė iš Varnos padėkos laišką. Su tuo susijusi ir J. Basanavičiaus autobiografija bei trumpas darbų sąrašas (2 p.).

Porą J. Basanavičiaus laiškų turi dr. V. Bakerdžijevas. Juos 1925 m. iš Vilniaus J. Basanavičius atsiuntė savo artimam draugui bulgarų visuomenės veikėjui advokatui Dimitrijui Račevui. Viename laiške (1925.II.9) aprašomas J. Basanavičiaus gyvenimas Vilniuje nuo 1905 iki 1925 metų, antrajame (1925.III.25) yra lituanistikos srities knygų sąrašas, skirtas bulgarų rašytojui ir kritikui Milko Račevui, Dimitrijaus Račevo sūnui. Tuo metu Milko Račevas intensyviai domėjosi lituanistikos klausimais.

Visi šie rankraščiai ir laišakai leis ne tik geriau pažinti J. Basanavičiaus mokslinę veiklą, bet ir jo ryšius ir bendradarbiavimą su Bulgarijos mokslo įstaigomis bei mokslo ir kultūros veikėjais.

Lietuviškos knygos J. Kraševskio bibliotekoje

Nagrinėjant lietuvių literatūros ryšius su kitų tautų literatūromis bei jų atstovais, ypač daug įdomios ir vertingos medžiagos teikia lenkų rašytojo J. Kraševskio rankraštynas bei biblioteka. J. Kraševskis palaikė artimus ryšius su lietuvių rašytojais bei kultūros veikėjais L. Jucevičium, M. Akelaičiu, A. Vištelium. Išliko kelios dešimtys šių rašytojų laiškų J. Kraševskiui.

Kai kurių duomenų apie J. Kraševskio ryšius su lietuvių literatūra, jo domėjimąsi Lietuva, jos istorija, tautosaka teikia jo asmeninės bibliotekos katalogas¹. Iš katalogo matome, kad J. Kraševskis savo bibliotekoje

¹ Pawlik M. Katalog księgozbioru, rękopisów, dyplomów, rycin, map, atlasów, fotografii, jakoteż osobistych dyplomów, adresów itp. pozostałych po śp. Józefie Ignacym Kraszewskim. Lwów, 1838. 649 s.